

dr hab. Brygida Kuźniak, prof. UJ
Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego
Uniwersytetu Jagiellońskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej
pt. „IMPLEMENTACJA ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W UNII
EUROPEJSKIEJ. STUDIUM PRZYPADKU BRANŻY TEKSTYLNO-
ODZIEŻOWEJ”

przygotowywanej pod kierunkiem Promotora Prof. dr hab. Jerzego Menkesa
w przewodzie doktorskim mgr Agnieszki Oleksyn-Wajdy

Uwagi wstępne

Obowiązujący stan prawny odnośnie do przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej stawia następujące wymagania:

- 1) rozprawa powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego;
- 2) rozprawa powinna wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną autorki w danej dyscyplinie naukowej;
- 3) rozprawa powinna wykazywać umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez autorkę,

dopuszczając jednocześnie, iż rozprawę może stanowić praca pisemna.

Mając powyższe na względzie:

- I. stwierdza się, że przedłożona do niniejszej recenzji rozprawa doktorska posiada przewidzianą przez prawo formę pracy pisemnej. Opracowanie liczy 303 strony (zawierające po około 27 wersów), składa się z 5 rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zwieńczonych zakończeniem oraz obejmuje obszerną, ustrukturyzowaną bibliografię (tu w szczególności akty prawne i dokumenty, monografie, opracowania zbiorowe, artykuły naukowe, orzeczenia sądowe), aneks

zawierający odpowiedzi przedstawicieli ankietowanych marek tekstylnoodzieżowych oraz streszczenie rozprawy w języku angielskim;

II. formułuje się ocenę przedstawioną niżej.

Problem naukowy i jego rozwiązanie

Temat badawczy i tytuł dysertacji

Podjęty temat badawczy zasługuje na opracowanie w formie rozprawy doktorskiej, jest on zarówno aktualny jak i istotny.

Po pierwsze, podzielić należy pogląd Autorki, że branża tekstylnoodzieżowa rozumiana jako dział gospodarki zajmujący się projektowaniem, produkcją, dystrybucją i reklamą oraz sprzedażą odzieży i tekstyliów (s. 32 rozprawy) rozwija się niezwykle intensywnie. Branża ta mocno ewoluowała w przeciągu ostatnich stu lat (zmieniając swą działalność oraz wizerunek - s.108 rozprawy) i jednocześnie wywiera dewastujący wpływ na środowisko i klimat. Ma ona niezaprzeczalnie charakter zasobochłonny, w szczególności charakteryzuje się znaczącym zużyciem wody i jednocześnie wodę zanieczyszcza (mikrowłókna plastiku dostają się do mórz i oceanów), produkcja odzieży z syntetycznych materiałów skutkuje wysoką emisją CO₂, produkty tekstylnoodzieżowe zawierają substancje chemiczne wywierające szkodliwy wpływ na ludzi i środowisko, a niebagatelny problem stanowią także odpady tekstylnoodzieżowe. Wytwarzana i nabywana jest przy tym nadmierna ilość odzieży oraz produktów tekstylnych, a znaczna ich część jest używana jedynie przez krótki czas lub w ogóle nie jest używana po zakupieniu (s. 118-124 rozprawy).

Drugim istotnym, komponentem jest to, że współcześnie społeczność międzynarodowa uznaje za swój priorytet rozwój o charakterze zrównoważonym, a na gruncie doktryny oraz praktyki prawa międzynarodowego, europejskiego i polskiego ukształtowała się, a następnie umocniła koncepcja oraz zasada zrównoważonego rozwoju.

Po trzecie, Unia Europejska ma ambicję być pionierem w zakresie zrównoważonego rozwoju i doprowadzić do pełnego funkcjonowania zgodnie z tym paradygmatem (s. 11 rozprawy).

Uwzględnienie i połączenie ww. trzech elementów w pełni przemawia za podjęciem badań i poświęceniem przedmiotowej tematyce dysertacji.

Dodać należy, iż kwestie te nie doczekały się jeszcze całościowego i pogłębionego opracowania, a zatem recenzowana rozprawa doktorska wypełnia lukę w doktrynie.

Warto także zaznaczyć i docenić, że niniejsza praca w znacznym stopniu dotyczy także jednego z kluczowych zagadnień z zakresu prawa międzynarodowego publicznego (dalej PMP) jakim jest katalog jego podmiotów. Sporządzająca niniejszą recenzję zgadza się z Autorką, która w powołaniu na J. Menkesa (J. Menkes, kształtowania prawa międzynarodowego zasobów wodnych, Warszawa 2000, s. 228) twierdzi, że na gruncie praktyki PMP, a w szczególności w obszarze prawa środowiska coraz częściej dochodzą do głosu aktorzy niepaństwowi (zwłaszcza NGO- sy), którzy podejmują działania na rzecz i w imieniu ludzkości i jej przyszłych generacji (s. 157-158 rozprawy).

Tytuł opracowania został sformułowany przez Doktorantkę w taki sposób, iż adekwatnie sygnalizuje jego treść i nie budzi zastrzeżeń.

Struktura dysertacji

Struktura pracy jest przejrzysta i sprzyja dobremu odbiorowi jej treści. Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i dopełnionych zakończeniem. Sam wstęp jest relatywnie obszerny, dobrze ustrukturyzowany i obejmuje komplet zagadnień potrzebnych zarówno do wprowadzenia w przedmiotowy temat jak i do ułatwienia czytelnikowi odbioru prowadzonych rozważań.

Rozdział pierwszy poświęcony jest teoretycznym i praktycznym aspektom zrównoważonego rozwoju w jego międzynarodowym wymiarze. Rozdział drugi dotyczy zrównoważonego rozwoju w kontekście pierwotnego prawa UE oraz prawa polskiego. Rozdział trzeci prezentuje branżę tekstylną-odzieżową z uwypukleniem faktu, iż jest ona zasobochłonna oraz szkodliwa dla klimatu. Rozdział czwarty dotyczy inicjatyw producentów i konsumentów ww. branży implementujących zasadę zrównoważonego rozwoju. Rozdział piąty koncentruje się na unijnych rozwiązaniach *de lege ferenda* transformujących branżę tekstylną-odzieżową. Następstwo prezentowanych w ten sposób treści jawi się jako logiczne i tym samym przeprowadzona analiza jest uporządkowana. Konstrukcja pracy i zawartość poszczególnych rozdziałów zostały przy tym nakreślone przez Autorkę na s. 39-42.

Na aprobatę zasługuje fakt, że Doktorantka założyła pewien poziom wiedzy wyjściowej czytelnika pracy, a także to, iż zarówno we wstępie do pracy, jak i w poszczególnych rozdziałach oparła się pokusie podejmowania wątków zbędnych.

Zakończenie rozprawy jest zwięzłe, zawiera relatywnie mało powtórzeń i służy wyeksponowaniu faktu, że teza rozprawy została pozytywnie zweryfikowana.

Na docenienie zasługuje także fakt, że pozycje składające się na obszerną bibliografię zostały klarownie pogrupowane.

Interesujące dopełnienie rozprawy stanowi aneks prezentujący *in extenso* stanowisko ankietowanych podmiotów.

Cel i wartość pracy

Już w tym miejscu recenzji można stwierdzić, że problem podjęty przez Doktorantkę i wyprowadzone przez Nią wnioski charakteryzują się doniosłością naukową, przy czym te ostatnie z powodzeniem wypełniają lukę stwierdzoną w literaturze przedmiotu. Na uzasadnienie tej generalnej konstatacji składają się ustalenia i uwagi przedstawione niżej.

Główny cel rozprawy został określony jako „zbadanie relacji pomiędzy ogólną transpozycją zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej a stopniem oraz sposobem implementacji tej zasady w branży tekstylno-odzieżowej na terenie UE” (s. 16 i s. 237 rozprawy). Teza rozprawy została sformułowana następująco: „implementacja zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej, zwłaszcza w przypadku branży tekstylno-odzieżowej, nie sprowadza się jedynie do prostego przeniesienia tej zasady w ramach ogólnych wytycznych i przepisów. Jest to proces złożony, zależny od zaangażowania różnorodnych aktorów tej branży, w tym producentów oraz konsumentów” (s. 237 i s. 18 rozprawy).

Na kartach dysertacji dla zrealizowania zakreślonego celu i zweryfikowania postawionej tezy dokonano w szczególności następujących czynności badawczych: przeanalizowano literaturę przedmiotu dotyczącą genezy, kształtowania się i osadzania się zasady zrównoważonego rozwoju w prawie międzynarodowym, europejskim i polskim; zbadano proces wdrażania w UE zasady zrównoważonego rozwoju z uwzględnieniem aspektów klimatycznych i ochrony środowiska; przeanalizowano praktyki i inicjatywy odnotowane w branży tekstylno-odzieżowej w UE w zakresie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju (tu działania pozarządowych organizacji konsumenckich i działania producentów odzieży); przeanalizowano projektowane regulacje prawne, które służyć mają usprawnieniu implementacji ww. zasady w ww. branży.

Wartość dysertacji ma charakter zarówno informacyjny jak i twórczy. Na finalną konkluzję przeprowadzonych badań składa się co następuje (s. 238-240 rozprawy):

- zasada zrównoważonego rozwoju bazuje na pozostających ze sobą w stosunku zależności trzech komponentach, mianowicie środowiskowym, ekonomicznym i społecznym, przy czym winny one pozostawać ze sobą w harmonii;

- treść zasady zrównoważonego rozwoju jest ogólna, co skutkuje trudnościami w jej wdrażaniu na polu legislacji i praktyki, a także rozbieżnościami w doktrynie;

- w obszarze prawa europejskiego implementuje się tę zasadę w tradycyjny sposób, tj. w oparciu o aktywność podmiotów PMP (państw i UE);

- w branży tekstylno-odzieżowej w UE występują pewne odmienności ww. procesu, które dotyczą przede wszystkim zaangażowania w proces implementacji podmiotów niepaństwowych (konsumentów i producentów przez co zasada ta nabiera bardziej szczegółowych treści, niemniej jednocześnie daje się tu odnotować rozdźwięk pomiędzy ich deklaracjami i słowami a rzeczywistymi działaniami, przez co nie maleje, a nawet nasila się dewastujący wpływ omawianej branży na środowisko – s. 158 rozprawy);

- dla skuteczniejszego urzeczywistnienia zasady zrównoważonego rozwoju przełomowe znaczenie będzie mieć zatem wejście w życie aktów prawnych przewidzianych w Strategii Komisji Europejskiej dla zrównoważonych tekstyliów.

Zaprezentowane konstatacje ocenić należy jako w pełni uzasadnione przeprowadzoną analizą, a uzyskane wnioski końcowe jawią się jako wyraźne i niebudzące wątpliwości.

Na uznanie zasługuje także to, że przeprowadzone badania dotyczące branży tekstylno-odzieżowej mogą stanowić istotny punkt odniesienia dla analizy implementacji zasady zrównoważonego rozwoju w innych branżach.

Co do kwestii bardziej szczegółowych, w tekście rozprawy wyróżniają się interesujące i klarowne wywody, posiadające solidną wartość informacyjną dotyczące poszerzanie kompetencji UE o domenę „ środowisko” (s. 80 - 88 rozprawy). W tym miejscu jednak sporządzająca niniejszą recenzję kieruje do Doktorantki pytanie o to w jaki sposób nabycie przez UE osobowości prawnej wpłynęło na wzmocnienie domeny „środowisko”, przy czym satysfakcjonująca byłaby odpowiedź nie tyle na poziomie dużej ogólności, tak jak to ma miejsce w rozprawie na jej s. 84, ale na poziomie konkretnych przykładów.

Warto także podkreślić, że ujęcie w pracy istotnej i bardzo aktualnej tematyki tzw. raportowania niefinansowego (s. 227 -228 rozprawy) również zaliczyć można do mocnych stron pracy, podobnie jak niepominięcie problemu *greenwashingu* (s. 37-38 oraz s. 219-223 rozprawy).

Z kolei w zakresie tematyki zasad funkcjonujących w obszarze prawa międzynarodowego pisząca niniejszą recenzję widziałaby możliwość pogłębienie rozważań. Wydaje się, iż istotnie wzbogacającym treść doktoratu byłoby większe uporządkowanie i wnikliwsze potraktowanie tego zagadnienia, a nade wszystko dopracowanie się przez Autorkę własnego sądu i zaprezentowanie go. Doktorantka ogranicza się jedynie do przytoczenia wybranych, różnorodnych poglądów doktryny dotyczących a to ogólnych zasad prawa, o których mowa w art. 38 Statutu MTS, a to zasad pojmowanych jako ugruntowane i charakteryzujące się znacznym stopniem uogólnienia reguły postępowania posiadające przewodni charakter, a to zasad – kierunkowskazów dla praktyki, wynikających z *soft law*, czy wreszcie zasad rozumianych jako praktyczne rozwiązania o charakterze precedensowym (s. 70 – 75 rozprawy).

Poza tym, w szczególności w odniesieniu do samej zasady zrównoważonego rozwoju, pożądanym byłoby jej zakwalifikowanie, określenie czym ona jest na tle poczynionych wcześniej pogłębionych i uporządkowanych rozważań natury ogólnej. Tym bardziej, że w odniesieniu do tej zasady, będącej przecież fundamentalnym treściowym komponentem niniejszej dysertacji, pojawiają się na jej stronach także takie określenia jak: koncepcja, wartość, cel (m.in. s.103 rozprawy).

Nadto warto także zastanowić się nad tym czy implementacja zasady zrównoważonego rozwoju w branży tekstylna-odzieżowej rzeczywiście pozwoli rozwiązać problem jej szkodliwości względem środowiska i klimatu. Wypada zwrócić uwagę na to, że poszczególne cele zrównoważonego rozwoju bywają postrzegane jako sprzeczne ze sobą. Taki pogląd koresponduje z koncepcją dewzrostu (nie jest to co prawda koncepcja prawnicza, ale temat pracy ma taką naturę, że absorbuje wątki z innych dyscyplin, a i Doktorantka w swych rozważaniach – co traktuje się tu jako zaletę pracy – nie uchylała się od poruszania takich). W tym miejscu, jeśli chodzi o polską literaturę przedmiotu można odesłać np. do: E. Bińczyk, *Uspołecznianie antropocenu*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2024.

Recenzentka jest przekonana, iż praca zyskałaby w wyniku dokonania wskazanych wyżej uzupełnień, niemniej pragnie podkreślić, że i w obecnym swym kształcie dysertacja satysfakcjonuje i z pewnością zasługuje na wysoką ocenę.

W tym miejscu sporządzająca niniejszą recenzję sygnalizuje także, iż na etapie publicznej obrony rozprawy pragnie omówić z Doktorantką sprawę zasad w obrębie PMP, po to by poznać Jej poglądy w tej materii. Podobnie, w nawiązaniu do tematyki jaką jest aktywność aktorów społecznych (producentów i konsumentów) w procesie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju w branży tekstylno-odzieżowej w UE, recenzentka będzie chciała poznać poglądy Autorki na katalog podmiotów współczesnego PMP wraz z tendencjami rozwojowymi w tym względzie.

Podsumowując uwagi dotyczące wartości pracy doktorskiej można stwierdzić, iż zakresiony przez Panią Agnieszkę Oleksyn-Wajda cel naukowy został zrealizowany. Dysertacja cechuje się znaczną wartością informacyjną oraz wartością twórczą przez co zauważalnie wpisuje się w dorobek doktryny, gdzie do tej pory nie było całościowego opracowania przedmiotowego tematu.

Ogólna wiedza teoretyczna Autorki rozprawy w obranej przezeń dyscyplinie naukowej oraz Jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Autorka pracy dowodzi na jej kartach, że posiada satysfakcjonującą wiedzę teoretyczną z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, a szczególnie sprawnie porusza się w obszarze tematycznym, jakim jest międzynarodowe prawo środowiska i prawo organizacji międzynarodowych. Doktorantce znana jest także branża poddawana analizie. Pani Agnieszka Oleksyn-Wajda posiada ten atut, że była zaangażowana w prace grupy roboczej ds. legislacji w branży tekstylno-odzieżowej przy UN Global Compact Polska. Umożliwiło to Autorce wykorzystanie w toku badań własnych obserwacji.

Zastosowane przez Doktorantkę metody badawcze, a to: metoda formalno-dogmatyczna i analiza piśmiennictwa oraz orzecznictwa, metoda funkcjonalna oraz metody socjologiczno-prawne zostały trafnie dobrane oraz wykorzystane, a przy tym Autorka rozprawy szczegółowo referuje do przeprowadzenia jakich konkretnie badań użyła danej metody (s. 24-27 rozprawy).

Literatura przedmiotu, którą posłużyła się Doktorantka jest bogata i aktualna. Akty prawne i dokumenty oraz orzeczenia sądowe zostały dobrze dobrane i wykorzystane.

Zaletą pracy jest także fakt, iż jest ona napisana dobrym językiem. Dla porządku odnotować należy, iż Autorka nie ustrzegła się pewnych drobnych niedoskonałości. Tytułem przykładu może podać zbyt dosłownie bazujące na języku angielskim sformułowanie: „opracowania popularnonaukowe i publicystyczne (...) adresują problem będący przedmiotem niniejszej dysertacji” (s. 24 rozprawy), podczas gdy można było napisać, że podejmują one ww. problem. Drobne niedociągnięcia nie wpływają jednak na dokonaną oceną całej rozprawy i nie rzutują na jej zdecydowanie wysoką wartość.

Co do konstrukcji opracowania docenić należy to, że jego lekturę ułatwia i porządkuje zakończenie każdego rozdziału krótkim podsumowaniem dobrze oddającym zawartość rekapitulowanego tekstu.

Autorka recenzji rekomenduje opublikowanie niniejszej dysertacji w formie monografii i/lub sporządzenie na jej podstawie artykułów naukowych w języku angielskim oraz rozważenie przygotowania publikacji popularnonaukowej w oparciu o wybrane fragmenty rozprawy.

Podsumowanie

Głównymi zaletami recenzowanej dysertacji są: 1) dobór tematu; 2) klarownie określony cel pracy; 3) wykorzystanie różnorodnych i adekwatnych metod badawczych; 4) wartość informacyjna opracowania; 5) wartość twórcza opracowania w postaci wyprowadzonych wniosków.

W świetle sformułowanych wyżej ocen i uwag częściowych w podsumowaniu rozważań stwierdza się, że **przedłożona przez Panią mgr Agnieszkę Oleksyn-Wajda rozprawa doktorska bez wątpienia spełnia wymogi art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.) i rekomenduje się dopuszczenie tej rozprawy do publicznej obrony.**

Kraków, 10.09.2024 r.

